

Isaks ofring til debat

En debat i Kristeligt Dagblad
gør et afsnit i en bog af Elsebet
Kieler fra 1955 særdeles relevant

En Indledning af Hanne Gregersen

Beretningen om 'Isaks ofring' i Første Mosebog er central i alle tre monoteistiske religioner. I Den katolske Kirke er det en af de obligatoriske læsninger i vigilien påskelørdag, og den læses også på anden søndag i fasten i år B.

Nu har prodekanen på Det Teologiske Fakultet på Aarhus Universitet, *Troels Nørager*, vakt en vis opsigt ved at slå til lyd for, at denne beretning burde udrenses som bogstaveligt politisk ukorrekt. Den slags fortællinger om en Gud, der tilsyneladende velsigner det ene øjeblik og kræver velsignelsens frugt som slagtoffer det næste – og så i tredje omgang igen vilkårligt skifter mening og alligevel ikke synes, slagtoffret var nogen god idé, dem kan man ikke have 'i en demokratisk tid', siger han. Hvad nu demokratiet har med sagen at gøre, forstår jeg ikke helt – men det er da helt rigtigt, at opfatter man fortællingen som udtryk for, at Gud finder behag i menneskeofre og kunne finde på at kræve af sin ven Abraham, at han i blind lydighed skulle slagte sin egen Søn for at være Gud til behag – så bliver det problematisk. I så fald fører der for mig at se en lige linje til at mene, at Gud kræver samme slags blinde lydighed af sin Søn, og at der kun var tale om en udsættelse på små 2.000 år, før den ultimative menneskeofring fandt sted, nu af Guds egen elskede menneskevordne Søn: O du Guds lam uskyldig/for os på korset slagtet/din Fader var du lydig/ i hvor du var foragtet, synger vi jo – måske uden helt at forstå, hvad det er, vi med ordene tillægger Gud ... Og linjen går videre herfra til at præge gudvelbehageligt offer, straf og lidelse ind i vort gudsforshold. Om det så er i vores påsketro: Krist stod op af døde/ *afsonet* er vor brøde ... *Afsoner* Jesus på korset? Der ligger en hel forestilling om Gud i det ord.

Så Troels Nørager har da et anliggende. Men – hvem er det, der er galt afmarcheret – den bibelske forfatter eller os i vor forståelse af teksten? Kunne det ikke tænkes, der lå en belæring i beretningen – en belæring af almengyldig karakter om 'hvordan åbenbaringen fungerer' i forhold til det menneskemateriale, den skal formidles i og formidles igennem – og som jo altid er produkt af tid og sted? Hvordan bliver vort gudsbillede til åbenbaringshistorien igennem?

I 1955 udkom på Sankt Ansgars Forlag en bog af nu afdøde *mag. art. Elsebet Kieler*, som hun kaldte *Troens Vandring* – en fortsættelse af et lille hefte om *Troens holdning*.¹ I *Troens vandring* – med et omslag, der viser Chartres katedralens silhuet i det fjerne: det var de år, hvor de store

¹ Elsebet Kieler, *Troens Vandring*. Sankt Ansgars Forlag, 1955. Heftet *Troens holdning* findes desværre ikke mere.

studentervalfarer til Chartres fandt sted – fortæller forfatteren Abrahams historie, som den fremgår af Første Mosebog, med linien trukket op til fuldendelsen i Det nye Testamente og til efterfølgelsen i os i Kirken i dag. Moralen, hvad historien om Isaks ofring angår, er, at vi kun er alt for parate til at omskabe Gud i vort eget indres billede – og i billede af den omgivende kulturs forestillinger. Vi projicerer vore egne forestillinger ud på Gud – men til forskel fra den ikke-troende omverden mener vi, at Gud er til uafhængigt af disse forestillinger, at han tager os, som vi er, – at han griber fat i os dér, hvor vi forestiller os ham, og fører os derhen, vi ikke havde vidst, blot vi vil ham af hele vort hjerte. Deus providebit, siger Abraham til Isak – Gud vil tage sig af det. Vi er i hans hænder. Det er sagen. Og ville vi udrense Abrahams offer som udtryk for en misforstået gudsopfattelse – ville vi aldrig lære det.

Elsebet Kielers bog slog ikke igennem i det katolske miljø. Den 'blev lagt død', som hun selv udtrykte det, af en anmeldelse i det daværende Katolske Ugeblad, som netop heftede sig ved afsnittet om Isaks ofring og mente, det ikke var i overensstemmelse med gængs katolsk slagtofferteologi.

Nu 50 år efter kan dette afsnit måske være et bidrag i den aktuelle debat. De ovenstående linier er da kun at betragte som en indledning – herefter har Elsebet Kieler ordet:

Uddrag af Elsebet Kielers bog²

Isaks ofring

"Tag din søn, Isak, din eneste, ham, som du elsker, og bring ham som brændoffer". Har Gud virkelig sagt det? Hvordan har han sagt det? Vi ved fra de tidligere episoder i Abrahams liv, at Gud har talt til ham på mange måder, ved sendebud, i syner og drømme, eller simpelthen gennem troens overvejelser i Abrahams sind, sådan som vi tror, opbruddet f. eks. fra Charan må have gået for sig. I denne troens refleksion lægger Gud motivet ind i menneskets sjæl, og som et sædekorn, der falder i mulden og dør, lader troens motiv sig optage og udtrykke af det sind, den verden, det er faldet i, så man i den tanke eller handling, som følger deraf, kan have møje med at skelne, hvad der er af Gud, og hvad der i denne sag må tilskrives mennesket alene. Dog troens iagttager vil på lang afstand vejle, om handlingen har en hellig rod; tilbage bliver da kun spørgsmålet, hvor meget der falder på menneskets egen kappe.

I denne beretning fortsætter Skriften efter den skæbnesvangre befaling fra Gud, således: Da sadlede Abraham tidlig næste morgen sit æsel, tog to at sine svende og sin søn Isak og drog af sted til det sted, som Gud havde nævnet ham. – Tidlig næste morgen – Gud har altså talt til Abraham om natten – formodentlig i en drøm. Hvad er det, som her i drømme er foregået i Abraham?

Vi må kende baggrunden, som er en dobbelt: Abrahams grænseløse taknemmelighed mod Gud og modnede forståelse af, at livet ikke blot kommer fra ham, men tilhører ham fra vugge til grav – og for det andet: sæd og skik i det land, Abraham færdedes i.

I Kana'ans land var menneskene afgudsdyrkere. De dyrkede flere guder, men over alle guden *El*, den stærke, Kana'ans herre, hvis sindbillede var en tyr. Til ham ofrede Kana'anæerne deres sønner og døtre for at sikre sig hans bevågenhed og mægtige beskyttelse. Abraham har sikkert ofte været vidne til den slags børneofringer – men nu, efter at have fået sin alderdoms søn, har de nok slået

² Side 209-16

ham særlig stærkt. Tankerne har svirret i hans hoved: når afgudsdyrkerne vidste at bringe den slags ofre til deres guder, skulle han, Abraham, da give sin Gud, den virkelige Gud, mindre? Burde han ikke netop vise sin taknemmelighed, sin tro og tillid ved at bringe Isak, arvingen til forjættelsen, som brændoffer til Jahve? Gud var jo uden al tvivl mægtig nok til at opvække Abrahams elskede søn fra de døde,³ og da ville Kana'anæerne få det store under at se og lære den sande Gud at kende!

Abraham falder i søvn, mens han tumler med disse tanker, og oplever nu i drømme, at Gud siger til ham: Abraham, tag din søn Isak, din eneste, ham, som du elsker, og bring ham som brændoffer... – Motivet: ikke at forholde Gud noget, men overgive ham alt, er altså troens, den modne frugt af troens lange vandring – måden: at realisere det i et barneoffer, er tidens – en syndig tids, der krævede blod og gav blod, for at venskab, også med guderne, måtte holdes.

Profeten Jeremias synes at støtte denne fortolkning, idet han siger: "Judas sønner har gjort, hvad der mishager mig, lyder det fra Jahve! De har bygget Tofets offerhøje i Hinnoms søns dal for at brænde deres sønner og døtre på bålet, hvad jeg ikke har påbudt, og hvad der aldrig har været i mine tanker! Derfor skal der komme tider, lyder det fra Jahve, da det ikke mere skal hedde Tofet og Hinnoms søns dal, men: myrderiets dal, og man skal begrave i Tofet, fordi pladsen ikke mere slår til".⁴

Menneskeofre er Gud en vederstyggelighed og har aldrig været i hans tanker! Abrahams hengivenhed for Gud tager altså her form af den syndige slægt, han levede iblandt, som helt ind i deres religiøse liv var gennemsyret af kundskaben på godt og ondt. Vi aner satans hærværk bag ved – han skulle vel ikke "tilfældigt" have strejft om på jorden og fået kik også på Abraham i denne forbindelse?

På Jesu tid var man i Israel af den opfattelse, at det netop var tilfældet. I det ikke-bibelske skrift, Jubilæerbogen,⁵ fra århundredet før Kristus har vi en skildring, som synes at være en nøje parallel til indledningsscenen i Jobs bog: fyrsten *Mastema* (dvs. satan) siger til Gud: "Abraham elsker sandelig sin søn Isak og har frem for nogen behag i ham! Sig til ham, at han skal bringe ham som brændoffer på alteret, og du skal se, om han udfører denne befaling, og du skal kende, om han i alt sætter sin lid til dig, lige meget hvordan du end prøver ham!"⁶

Da Gud kender Abrahams troskab og tillid, går han ind på satans forslag og siger ligesom i Bibelen: "Abraham! Tag din søn Isak, din eneste ..." Jubilæernes bog fortsætter så beretningen med Bibelens ord indtil det øjeblik, da Abraham griber efter slagtekniven. Så siger englen, der skal forhindre, at Abraham lægger hånd på Isak: "Men jeg stod foran Gud og fyrsten Mastema; da sagde Herren: Sig til ham, at han ikke må lægge hånd på drengen, og at han ikke må gøre ham noget ondt! Thi jeg har set, at han frygter Herren!"⁷ Da råber englen til Abraham ligesom i Bibelen, og forfatteren tilføjer: "Da blev fyrsten Mastema gjort til skamme!"⁸

Det har utvivlsomt været en gammel overlevering i Israel, at det i virkeligheden var satan og ikke Gud, der indgav Abraham den tanke at ofre Isak. Profeten Jeremias ord fra det 6. århundrede om Guds syn på menneskeofre synes at bekræfte det. Jøderne vågede som bekendt nidkært over "de gamles overleveringer" og tålte ingen afvigelser fra dem. Samtidig giver Jobs Bog, som er Guds

³ Hebr 11,17-19: I tro bragte Abraham Isak som offer, da han blev sat på prøve, og var rede til at ofre sin eneste søn, skønt han havde fået løfterne, og der var blevet sagt til ham: "Det er efter Isak, dine efterkommere skal have navn;" for han regnede med, at Gud havde magt endog til at oprejse fra de døde, og derfra fik han ham også billedligt tilbage.

⁴ Jer 7,30-32

⁵ Dette skrift findes i dansk oversættelse i *De gammeltestamentlige Pseudepigrapher*, i oversættelse med indledning og noter ved E. Hammershaimb, Johannes Munck, Bent Noack og Paul Seidelin, 2. udgave ved Bodil Ejrnæs og Benedikt Otzen, Det Danske Bibelselskab, 2001, ISBN 87-7523-440-8

⁶ Jub 17,15-16

⁷ Jub 18,9

⁸ Jub 18,12

officielle belæring til os om lidelsen, et bredt bibelsk grundlag for vor forståelse af det, som har bevæget Abraham og må have bevæget Gud netop i denne situation.⁹

Kampen mellem Gud og satan ruller her med tunge hjul ind over Abrahams trosvandring, fordi Guds udvalgte nu er i fuld gang med at bane nåden vej gennem verden. Job blev slået med bylder og nød; Abraham synes for reflekteret nu og for gennemprøvet i troens liv til at være noget let bytte for den slags ting. Satan har måske tippet ham til fald, men Abraham har, som vi har set, en foruroligende evne til at rejse sig igen. Nej, der skal noget finere til, noget fromt, noget med troen ... for at få has på ham. Og så kommer det: Du skal ofre din søn!

Det er det allerdyreste, han kan få foreslået – han vil forledes til at tro, at det netop er i det helt store offerbål, troens vandring ender. Og så kan der ifølge satan kun ske ét af to: Abraham knækker sammen eller holder ud – i begge tilfælde er det slut med troens vandring, for holder han ud, tager han jo livet af forjættelsens søn, af arvingen til forjættelsen. – Det er et kup, som helt igennem er den onde værdigt – på linje med syndefaldet – fristelsen af Jesus i Judas bjerge – Kristi korsdød; for det er et slag lige i hjertekulen på Guds frelsesplan.

Gud Herren lader satan more sig; han kender Abraham og øjeblikket, da han vil gribe ind.

Som sagt så gjort: På den tredje dag, da Abraham hævdede sit blik, fik han øje på stedet i det fjerne; da sagde Abraham til sine svende: Bliv I tilbage her med æslet, medens jeg og drengen vandrer derhen for at tilbede; så vil vi komme tilbage til jer. Abraham tog derpå brændet til brændofret og læssede det på sin søn Isak, og så tog han en brand og offerkniven, og derefter vandrede de to af sted. Da sagde Isak til Abraham: Fader! og han svarede: hvad vil du min søn? Han sagde: Her er branden og brændet, men hvor er dyret til brændofret? Abraham svarede: Gud sørger nok for dyret til brændofret! Og så gik de to videre med hinanden.

Det er en vidunderlig beretning. Besøget i Mamrelund var henrivende ved sin hjertelige godhed – men her fra disse linjer lyser Abrahams store, rene sjæl alle senere tider i møde: "som et lam, der føres til slagtning, som et får, der er stumt, når det klippes, ..." går han nu sit livs tungeste og dog tryggeste gang. "Derfor får han lod blandt de store ... fordi han hengav sin sjæl."¹⁰

Skildringen er enkel og prægnant: Abraham tager, hvad der skal bruges: brænde, offerkniv, svende og æsler, står op og begiver sig af sted. Alt, på denne vandring, er rensset og lutret i dyb, urokkelig gudhengivenhed og klippefast tro. Vent her, siger han til svendene, da de nærmer sig stedet – vi vil komme tilbage til jer! Vi – ja for Gud er jo mægtig at opvække Abraham børn af disse stene!¹¹ På vej til det store offerbål er det dog livets Gud – ikke dødens – Abraham ærer. Uden selv at forstå hvordan erfarer han et element i sin tro, som efter døden forventer opstandelsen.

Abraham hengav sin sjæl til Gud – det er det smukkeste og dybeste, der kan siges om et menneske; som en sjælden perle, en kostbar skat bliver et sådant liv for alle senere slægter: han hengav sin sjæl. Alt, hvad han havde længtes efter og håbet på, alt, hvad Gud i sin ufattelige godhed havde skænket ham og forjættet for alle jordens slægter – er samlet i drengen ved hans side ... Hvor er dyret til brændofret, far? Gud sørger nok for dyret til brændofret, min dreng – og så gik de to videre med hinanden. Alting ånder ud her i fuldbyrdet hengivelse og stille tryk tilbedelse. En velsignet plet i menneskeslægtens historie er denne korte ordveksel mellem far og søn.

Da de nåede det sted, Gud havde nævnet ham, byggede Abraham et alter der og lagde brændet tilrette; derpå bandt han sin Søn Isak og lagde ham på alteret ovenpå brændet.

⁹ Se også Martin Buber: *Le sacrifice d'Isaac; Dien vivant* nr. 22, 1952, s. 71-75

¹⁰ Es 53, 7.12

¹¹ Matt 3,9

Frederen er brudt i en skærende disharmoni: Abraham løfter kniven for at slagte sin søn! – Vor tid har måske bedre end nogen mulighed for at fornemme det faretruende komplekse i denne situation. I en verden, hvor moralen suspenderes mere end nogensinde til fordel for "det absolutte" i alle tænkelige karikaturer,¹² hvor satan vandrer i triumf fra det ene menneskeoffer til det andet på fædrelandets, racens, klassens altre, hvor "offer" er blevet et yndlingsord, en programtale, der skruer menneskers lemlæstede sans for det absolutte endnu en tak i vejret til fordel for det almene bedste – mens den enkeltes bedste indefra gnaves op af en fortærende bitterhed, der vender sig mod Gud – i en sådan tid trænger vi som aldrig før til denne teksts evangelium: dersom I havde vidst, hvad det ord betyder: Jeg har lyst til barmhjertighed og ikke til offer¹³ ... thi Gud greb ind.¹⁴

Da Abraham havde grebet kniven og strakte hånden ud for at slagte sin søn, råbte Jahves engel til ham fra himlen:

Abraham, Abraham! han svarede: Hvad vil du? Han sagde:

Stræk ikke din hånd ud mod drengen og gør ham ingen fortræd, thi nu ser jeg, at du er gudfrygtig og end ikke forholder mig din søn, din eneste!

Gud greb ind – Gud, som ikke blot er den ene, sande, almægtige – men livets Gud, kærlighedens – menneskets! Han sender en vædder, som Abraham kan ofre i stedet for. – For første gang åbenbarer Abrahams Gud sig således i al sin glans og herlighed: Gør ikke drengen fortræd! Gud tåler ikke, at nogen dyrker ham på hans skabnings bekostning. Han elsker sin skabning og har omsorg for den, og han æres kun ved, at vi har hans omsorg for hinanden.

Med historien om Isaks ofring begynder derfor en ny religion, den eneste, sande dyrkelse af Gud og den eneste dyrkelse af den sande Gud. Fra Moria bjerg råber Gud Fader ud over alle lande og tider: Gør ikke drengen fortræd! Hav omsorg for mit barn! Bring min søn frelst hjem til mig. Det er det eneste, jeg vil – den eneste tjeneste, jeg tager imod.

Lys! råber Skaberen ind i hedningeverdenens mørke – så djævlene skælver, og menneskene føler dødsstivheden forlade sig for varmende liv. Lys! og der blev lys – som en lyskegle, der i vældige lyn kastes himlen rundt, åbenbares det menneskene, hvem den Gud er, som de tilhører og skal dyrke. Og som rullende torden forkynder lynets nedslag, sådan hører vi råbene herefter fra Moses til profeterne give genlyd ned gennem århundrederne: Drag omsorg for mit barn! – indtil barnet kom til verden, og solen gik op efter en stormfuld nat over onde og gode i al sin glans.

Stående på Morias klippetop ser man mod vest silhuetten af Golgathas kuppel, hvor en begivenhed, der ganske ligner denne, fandt sted – 1.800 år senere. Satan troede igen, at han kunne forpurre Guds frelsesplan ved at ægge mennesker, under fromheds dække, til at ofre forjættelsens søn. – Som Abraham ville slagte sin søn i Guds navn, således ville farisæerne og de skriftkloge slagte ikke deres egen søn, men Guds – i den samme Guds navn. Fordi Abraham var troens barn slog Jahve barmhjertigt kniven af hans hånd. Fordi farisæerne og de skriftkloge var syndens børn, lod Sønnen dem fuldbyrde synden, men i deres eget navn! Guds navn tog han fra dem, fordi det var hans, og hans offer blev ikke forhindret, for det var ikke slagtoffer, men kun barmhjertighed fra den, som er Herre over både synd og død. Til barmhjertighed alene lægger Gud navn, for det er den, han har lyst til og ikke til offer.

Derfor kaldte Abraham dette sted: *Jahve drager omsorg*. For Isaks ofring blev grundstenen til det omsorgens evangelium, der i tidens fylde herfra som en barmhjertighedens ild skulle løbe over jorden. Jeg sværger ved mig selv, er Jahves ord til Abraham: jeg vil velsigne dig og gøre dit afkom

¹² Jfr. Martin Buber: Le sacrifice d'Isaac

¹³ Matt 12,7

¹⁴ Sl 22, 32

talrigt som himlens stjerner og sandet ved havets bred, og med dit afkom skal alle jordens folk velsigne sig, til løn for, at du har adlydt mig – til løn for at du hengav din sjæl.

Klik her for at udskrive artiklen (printerens skal være tændt)

Klik her for at sende artiklen til en ven eller bekendt (Outlook skal være startet)

Klik her for at komme til forsiden af catholica.dk